

КОЛОДКО С. А.

Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова

СЕМАНТИКО-СТИЛІСТИЧНА ПАРАДИГМА ПРИСЛІВНИКІВ СТУПЕНЮ В КИТАЙСЬКІЙ МОВІ

На мовному матеріалі розглядаються семантико-стилістичні аспекти функціонування прислівників ступеню в сучасній китайській мові.

Ключові слова: прислівник ступеню, стилістичні властивості, семантика, емоційна оцінка, адвербіалізація, транспозиція семантики, лексикалізація словосполучення, звуження семантики, стильове розшарування.

На языковом материале рассматриваются семантико-стилистические аспекты функционирования наречий степени в современном китайском языке.

Ключевые слова: наречие степени, стилистические свойства, семантика, эмоциональная оценка, адвербиализация, транспозиция семантики, лексикализация словосочетания, сужение семантики, стилевое расслоение.

In linguistic material considered semantic and stylistic aspects of adverbs of degree in Modern Chinese.

Keywords: the adverb of degree, stylistic features, semantics, emotional estimation, adverbialization, transposition of semantics, lexicalization of word combination, semantics narrowing, stylistic stratification.

Актуальність дослідження. У доступній нам науковій літературі, де розглянуті властивості китайського прислівника, не було знайдено спроб дослідження питань стилістики, етимології та транспозиції прислівників. Отже, тема є актуальною.

Об'єктом дослідження є прислівник ступеню китайської мови, який розглядається з боку його стилістичних властивостей, транспозиційних можливостей та етимології.

Предметом дослідження є: жанрово-стилістичні та емоційно-стилістичні характеристики прислівників ступеню китайської мови, їхні транспозиційні можливості та етимологія.

Метою дослідження є аналіз прислівників ступеню в сукупності їхніх стилістичних, транспозиційних, та етимологічних властивостей.

Слід зазначити, що китайські лінгвісти у Китаї та зарубіжні дослідники китайської мови у різні часи приділяли певну увагу проблемам стилістики різних частин мови ([1:9–10], [2:601 – 602] тощо). Проте, питання стилістичних властивостей прислівників (зокрема, прислівників ступеню) не розглядались (принаймні, у доступній нам літературі таких відомостей не знайдено). Отже, вивчення цієї проблеми

представляє як науковий, так і дидактичний інтерес. Тому пропонуємо у цій розвідці розглянути згадану проблему на прикладі використання у сучасній китайській мові окремих прислівників ступеню.

Прислівник ступеню 太 **tai** має значення “дуже”, “надзвичайно”, “занадто”. У своїй дефініції “дуже” він утворює синонімічний ряд із такими прислівниками ступеню як 很 **hen**, 非常 **feichang**, 挺 **ting**, але, на відміну від згаданих прислівників, що не мають ніякого стилістичного емоційного забарвлення, цей прислівник має чітко виражене емоційно-оцінне забарвлення. Воно може бути негативним або позитивним залежно від ознаки або дії, яку характеризує цей прислівник. Розгляньмо приклади позитивного емоційно-оцінного забарвлення цього прислівника.

1. 这孩子实在太聪明了。 – “Ця дитина справді **дуже** розумна” (“Яка ж розумна ця дитина”).

2. 这次考试他考得太好。 – “Цього разу він **дуже** добре склав іспити” (“Цього разу він склав іспит з дуже високою оцінкою”).

3. 他每次讲故事讲得太有意思阿！ – “Щоразу, коли він щось розповідає, він робить це **дуже** цікаво!” (“Він дуже цікаво розповідає!”).

Як ми бачимо, в усіх наведених прикладах оцінка мовця щодо якості характеристики є виключно позитивною. Отже, позитивне емоційне забарвлення прислівника ступеню 太 не викликає ніяких сумнівів.

Розгляньмо випадки негативного емоційно-оцінного забарвлення цього ж самого прислівника.

1. 这家百货大楼商品的质量太差。 – “Якість товарів у цьому універмазі **надзвичайно** низька” (“Якість товарів дуже низька”).

2. 他本人说话一直装太聪明的样子了。 – “Коли він говорить, то весь час це робить із **дуже** розумним виглядом” (“Він виглядає занадто розумним”).

3. 他衣服穿得太脏了。 – “Він одягнений у **дуже** брудний одяг” (“Його одяг виглядає дуже брудним”).

Таким чином, наш висновок про подвійний характер стилістичних властивостей прислівника 太 у китайській мові є цілком правильним.

Але на цьому ми не вичерпуємо лінгвістичний інтерес до морфеми 太, оскільки в морфологічному плані вона є досить універсальною та утворює цілу низку лексем, що не мають ніякого відношення до згаданого прислівника. Наприклад: 太白星 “Венера”, 太阿倒持 “передати себе під

владу іншої людини”, 太夫人 “Ваша матінка”, 太古 “сива давнина”, 太古代 “археозойська доба”, 太古界 “архейська група”, 太极拳 “китайська традиційна гімнастика тайцзіцюань”, 太监 “євнух”, 太空 “космічний простір”, 太庙 “храм предків імператора”, 太平 “мир, спокій”, 太平间 “кімната для прощання з мерцями”, 太平门 “запасний вихід”, 太平梯 “пожежна драбина”, 太上皇 “імператор-батько, який передав повноваження своєму сину”, 太岁 “Юпітер”, 太太 “пані-господарка”, 太息 “важке зітхання”, 太学 “університет”, 太阳 “сонце”, 太阳穴 “скроня”, 太爷 “дід”, 太医 “придворний лікар”, 太阴历 “місячний календар”, 太子 “спадкоємець престолу” та багато слів, що є похідними від слова 太阳 “сонце”. У всіх цих лексемах ієрогліф не є значеннєвою морфемою, а виконує, по суті, функцію всього лише форманта нових морфем, своєрідного квазі-префікса нових слів [3: 774 – 775].

Перейдемо до розгляду наступного прислівника з групи прислівників ступеня. Це прислівник 极 *ji* – “най-”, “самий”. Він означає найвищий ступінь якості або дії та є синонімом прислівників 最 та 顶. Так само, як ці прислівники, він може мати разом із нейтральною характеристикою позитивне або негативне емоційно-оцінне забарвлення, але це забарвлення з'являється лише за умови його сполучення з певними прикметниками чи дієсловами. Сам по собі він не має ніякого емоційно-оцінного забарвлення, так само як і його синоніми – прислівники 最 та 顶. Наведемо приклади, які підтверджують нашу думку [3:348–349].

1. 极大的烦恼 “найбільша прикрість”
2. 极大的财富 “найбільше багатство”
3. 极不友好的态度 “найнеприятніше ставлення”
4. 极好的情绪 “найчудовіший настрій”
5. 极坏的天气 “найнеприємніша погода”
6. 极好的同志 “найкращий товариш”
7. 极大的愿望 “найбільше бажання”
8. 极大的打击 “найбільший удар”

Як бачимо, у прикладах 1, 3 та 5 прислівник 极 має негативне стилістичне забарвлення. Разом із тим у прикладах 2, 4 та 6 цей самий прислівник має позитивне стилістичне забарвлення. У прикладах 7 та

8 прислівник 极 узагалі не має стилістичного забарвлення.

Особливим є випадок уживання морфем 极, яка має спільне з цим прислівником значення. Ідеться про випадки, коли ця морфема займає суфіксальну позицію та є, фактично, доповненням до прикметникових морфем, виражаючи при цьому найвищий ступінь якості. Практично, будь яке речення з якісним присудком ми можемо виражати двома способами. Перший – за допомогою препозитивного (щодо прикметника) прислівника ступеню 最, 顶, 极 (най, самий). Другий – за допомогою суфіксальної (щодо прикметника) морфем 极 з додаванням допоміжної частки 了le. Наприклад, ту саму думку (“Ця дівчина найкрасивіша”) ми можемо виразити двома різними способами:

1. 这个姑娘最（顶，极）漂亮。
2. 这个姑娘漂亮极了。

Порівнюючи значення цього ієрогліфа в давній та сучасній мовах, доходимо висновку, що в сучасній мові відбулася, по-перше, значна “адвербіалізація” цього слова, по-друге, звуження його значення. Так, у давньокитайській мові знаходимо дев’ятнадцять значень цього слова, не рахуючи назви держави-васала відомого князівства Лу [4:3566–3567]. Це такі значення: 1) “найвища нісна балка на даху”; 2) “найвища точка, верхівка”; 3) “посада імператора в давньому Китаї”; 4) “досягти найвищого ступеню”; 5) “правильний критерій, норма”; 6) “засинати, перебувати у напівсплячому стані”, “втома”; 7) “спеціальні напальчники для стрільби з лука”; 8) “Полярна зірка”; 9) “терміновий, невідкладний, квапливий”; 10) “карати, вбивати”; 11) “вага для зважування”; 12) “досягати, діставатися (чого)”; 13) “край, кінець”; 14) “ретельно дізнаватися, заглиблюватись у пошуках”; 15) “далекий”, “далеко”; 16) “рубіж, межа, кордон; 17) “виходити із середини”, “підніматися вгору (рости)”; 18) “кількість”; 19) “най-”, “дуже”, “сильно” (присл. ступеню). У сучасній мові цей ієрогліф, крім прислівникового значення “дуже”, “надзвичайно”, “конче”, ще має значення 1) “крайній”; 2) “полос (астроном.)”; 3) “максимально” [3:348–349]. Фактично, з дев’ятнадцяти значень у давній мові в сучасній залишилися лише значення за номерами 2 та 4. Це свідчить про звуження семантики слова 极 у сучасній мові. Але навіть ті значення, які начебто збереглися у сучасній мові, у давній мові були іменниками або дієсловами, перетворившись у сучасній мові на прислівник ступеню. Отже, очевидним є явище *транспозиції* дієслівно-

іменникової семантики слова 极 у давній мові у прислівникову семантику у сучасній. Порівнюючи дефініції 极 у давній та сучасній мовах, можна зробити такі висновки.

1. У сучасній мові відбулося звуження семантичного поля ієрогліфа 极.
2. У сучасній мові відбулася транспозиція семантики ієрогліфа 极.
3. У сучасній мові відбулася адвербіалізація ієрогліфа 极.

Наступний прислівник ступеню, стилістичні та етимологічні особливості якого ми розглянемо, є прислівник 非常 feichang “**дуже, надзвичайно**”. У сучасній мові він не має ніякого стилістичного забарвлення, тобто може використовуватись як у книжній, так і в розмовній мові [3:215]. Що стосується його використання в давній мові, то він мав значення “щось особливе, те, що виходить за межі звичайних речей” та “непередбачувані зміни”. Тобто, у давній мові це слово мало прикметникове або іменникове значення. Розгляньмо приклади:

1. (指异乎寻常) <<史记·司马相如列传>> : “盖世必有非常之人, 然后有非常之事; 有非常之事, 然后有非常之功。非常者, 固常之所以也。” У історичних літописах “Симасянжу” читаємо: “В цілому суспільстві обов’язково мають бути **видатні** люди, **видатні** люди здатні створити **дуже видатні** речі, а це означає, що можуть бути й **надзвичайні** досягнення. **Видатні** люди всі колись були звичайними людьми” [4:5668].

2. (指突如其来事变) <<汉书·吾丘寿王传>> : “臣闻古者作五兵, 非以相害, 以禁暴讨邪也, 安居则以制猛兽而备非常, 有事则以设守卫而施行陈。” У історичному літописі “Ханьшу Уцюшоу” читаємо: “У давнину місія військових полягала не в тому, щоби кривдити інших, а в тому, щоби нейтралізувати вчинки нечемних людей. У періоди стабільності в суспільстві та в періоди **непередбачуваних змін** звичайне завдання знищення ворогів слугувало підтримці суспільного спокою” [4:5668].

Прислівник ступеню 十分 shifen “**дуже**” так само, як і попередній прислівник, сам по собі не належить до певного мовного стилю (книжного або розмовного), але це не свідчить про те, що він є нейтральним у стилістичному плані з точки зору власного емоційного забарвлення. Етимологію цього прислівника простежити не так уже й важко. Він утворений у спосіб лексикалізації сполучення числівника 十

“десять” та числівника 分 “десять відсотків”. Разом ці два ієрогліфа утворюють значення “100 %”, тобто найбільшу можливу кількість. Якщо ж розглянути це сполучення в якісних параметрах, то матимемо найбільшу якість, що, власно кажучи, має означати саме прислівник ступеню “**дуже**”. Разом із тим (і це потрібно враховувати при перекладі прислівників ступеню з китайської на українську мову) значення “дуже” прислівника 十分 відрізняється від значення “дуже” прислівника 很 або 非常. Прислівник 十分 в силу своєї етимологічної природи, яка вказує на “стоцентну” (буквально “100 %”) якість, стилістично відрізняється від прислівників 很 та 非常.

Отже, продовжуючи характеризувати прислівник 十分 під кутом зору його стилістично-емоційного забарвлення, завважимо, що він може мати негативне, позитивне та нейтральне емоційно-оцінне забарвлення. Розгляньмо приклади:

1. 十分昂贵 “дуже дорогий”
2. 十分重要 “дуже важливий”
3. 十分可惜 “дуже прикро”
4. 十分明显 “дуже очевидно”
5. 十分委屈 “дуже образливо”
6. 十分高兴 “дуже радісно”
7. 十分必要的 “дуже необхідний”
8. 十分天真 “дуже наївний”
9. 效果不十分好 “результат не дуже гарний”
10. 这表不十分准 “цей годинник не дуже точний”
11. 我不十分赞成 “я не дуже схвалюю”

Так, у прикладах 1, 2, 6, та 7 чітко виражене позитивне емоційно-оцінне забарвлення, у прикладах 3, 5, 9, 10 та 11 чітко виражене негативне емоційно-оцінне забарвлення, а у прикладах 4 та 8 емоційне забарвлення або відсутнє, або нечітко виражене [3:727].

Говорячи про стилістичні особливості прислівників ступеню в китайській мові, варто додати, що вони з точки зору емоційного забарвлення виявляються лише при сполученні цих прислівників із іншими словами (прикметниками, прислівниками, дієсловами та іменниками).

Продовжимо розгляд стилістичних властивостей прислівників

ступеню. Наступним у групі розгляданих нами прислівників є прислівник 极其 jìqí “надзвичайно”, “дуже”, “виключно”. За ступенем порівняння (найвищий ступінь) цей прислівник найбільше наближається до таких прислівників ступеню, як 极, 最, 顶, 十分. Але, на відміну від прислівників 十分 та 最, які характерні як для книжної, так і для усної мови, характерною особливістю прислівника 极其 є його використання у книжній мові. З нижченаведених прикладів ми можемо побачити, що емоційно-оцінне забарвлення цього прислівника у мові може також бути різним і залежить, зрештою, від лексичного оточення та конкретних мовних ситуацій:

1. 作了极其重要的讲话 “виголошено **надзвичайно** важливу промову”;
2. 极其亲切的谈话 “**винятково** тепла бесіда”;
3. 留下极其深刻的印象 “залишати **надзвичайно** глибоке враження”;
4. 生活极其贫困 “жити **надзвичайно** бідно”;
5. 材料极其缺乏 “**надзвичайно** обмежена кількість матеріалу”;
6. 在极其为难的情况下 “у **надзвичайно** складній ситуації”;
7. 对人极其重视 “**надзвичайно** цінувати людей”;
8. 陷入极其难堪的境地 “опинитись у **надзвичайно** незручному становищі”;
9. 双方极其满意地指出 “обидві сторони з **повним** задоволенням констатують, що ...”;
10. 问题极其尖锐地提出来了 “**надзвичайно** гостро постало питання”;
11. 会谈在极其亲切友好的气氛中进行 “бесіда проходить у **винятково** сердечній та дружній атмосфері”.

У 1, 2, 3, 7, 9 та 11 прикладах прислівник 极其 має позитивне емоційно-оцінне забарвлення, у 4, 5, 6 та 8 прикладах – негативне, а у 10-му прикладі нейтральне з точки зору емоційної оцінки [3: 349]. Що стосується етимології цього прислівника, то не виникає ніяких сумнівів щодо його походження від прислівника 极 [極]*. Семантична близькість цих двох прислівників є цілком незаперечною, оскільки коренева

* Примітка. У квадратних дужках ми наводимо варіант традиційного (старого) написання цього ієрогліфа (слова).

морфема прислівника 极其 тотожна прислівнику 极. У давній мові ж ми не знайшли жодного прикладу використання прислівника 极其[極其], що логічно приводить нас до думки про закріплення цього слова в мовному лексиконі на досить пізньому етапі мовного розвитку.

Наступним розгляньмо прислівник 更加 **gengjia** “ще більш”, “ще”. Порівнюючи цей прислівник із синонімічним до нього прислівником 更, слід відзначити, що хоч вони й синоніми, але ця синонімія є досить відносною. Ми вже доводили, що слово 更 і в давньокитайській і в сучасній мовах мало і має прислівникове значення. Цікаво, що й слово 更加 так само, як і 更, у давній і в сучасній мовах має прислівникове значення. Але все-таки семантичне поле слова 更 набагато ширше за семантичне поле 更加. Тоноване другим тоном слово 更, крім значення прислівника ступеня “ще більш, ще”, має прислівникове значення “знову, ще раз” [4:152]. Щоправда, у сучасній мові відбулося звуження значення цього слова, і сьогодні ми не можемо використовувати цей прислівник у значенні “знову, ще раз”. Крім того, розглядаючи дефініції тонованого першим тоном слова 更, ми нарахували сім його значень.

Отже, можемо зробити деякі **висновки**:

– *по-перше*, у сучасній китайській мові відбуваються процеси звуження значення слів давньокитайської мови (наприклад, із дев'яти значень слова 更 залишилося лише одне);

– *по-друге*, у процесі переходу від односкладових до двоскладових слів відбувається відчутне звуження семантики того чи іншого слова (навіть уже в давньокитайській мові при розширенні слова 更 до 更加 відбулося зменшення кількості дефініцій з дев'яти до двох);

– *по-третє*, стильове розшарування прислівників ступеню залежить від мети та теми висловлювання, намірів мовця, що, відповідає загальним тенденціям лексичної стилістики в українській мові;

– *по-четверте*, для сучасних прислівників ступеню характерне явище транспозиції семантики та адвербіалізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Семенов А. Л. Лексика китайского языка / А. Л. Семенов. – М.: Восток-Запад, 2007. – С. 9–10.
2. 房玉清 使用汉语语法 / 房玉清. – 北京: 北京语言学院出版社 1994. – 601–607页.
3. Люй Ш. Очерк грамматики китайского языка / Шусян Люй; [пер. с кит. И. М. Ошанина]. – М.: Изд-во восточной литературы, 1961–1965. – Т. 1–2.
4. 辞海 上海 1989.
5. 王力 中国语法理论 – 上海 1951. – 277 页.
6. 黄盛璋 谈程度副词. 语文学刊. – 北京 1957. – 27–28 页.